

2. A hirlaptárban 121 egyén 694 kötet hirlapot vett kölcsön. — 3. A kéziratárban 9 egyén 25 drb kéziratot kölcsönzött. — 4. A levéltárban 17 egyén 5363 iratot kölcsönzött ki. — 5. A háborús gyűjteményből 9 egyén használt 16 művet.

B) *Kötésre* a nyomtatványi osztályban 818 mű 1014 kötetét adtuk és 4445·20 koronát fordítottunk e célra. A többi osztályokban kötés nem fordult elő.

C) *Vásárlásra fordítottunk*: 1. A nyomtatványi osztályban 3791·89 koronát, 173 márkát, és 14 frankot. — 2. A hirlaptárban 631·20 koronát. — 3. A kéziratárban 6605 koronát. — 4. A levéltárban 1365 koronát. — 5. A háborús gyűjteményben 7918·29 koronát, 280 márkát, 35·20 frankot.

D) *Gyarapodás*: 1. A nyomtatványi osztályban: *a)* kötelepéldány 11.321 drb, *b)* vétel 367 drb, *c)* ajándék 751 drb, *d)* áttétel 20 drb. — 2. A hirlaptárban: *a)* kötelepéldány 439 évf. 23.861 száma, *b)* vétel 69 évf. 13.098 száma, *c)* ajándék 14 évf. 2043 száma. — 3. A kéziratárban: *a)* vétel 20 drb irat, valamint P. THEWREWK József és Emil gyűjteményei, továbbá ORTVAY Tivadar levelezési hagyatéka, melyeknek darabszáma feldolgozásuk után lesz pontosan megállapítható. *b)* ajándék 28 drb és 5 csomag. *c)* áttétel 3 drb kézirat. — 4. A levéltárban: *a)* vétel 12 köteg és 7 drb, *b)* ajándék 273 drb, *c)* örökletét 2 drb és 3 láda. Kiegészítés régebbi anyaghoz 35 drb. — 5. Háborús gyűjtemény: *a)* vétel útján 7260 darabbal, *b)* ajándék útján 2448 darabbal, *c)* hivatalos uton 1843 darabbal, *d)* csere útján 27 darabbal gyarapodott.

JELENTÉS

AZ ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR 1920. ÉVI ÁLLAPOTÁRÓL.

Az 1920-i esztendő könyvtárunkban is — mint általán Hazánk életében — a rend fokozatos helyreállításának s a rendszeres munka újra felvételének jegyében folyt le. Természetes, hogy a megelőző év káros következményeit nálunk sem sikerült máról-holnapra megszüntetni. Gazdasági leromlásunkat könyvtárunk is igen nagy mértékben megsínylette. A napi és még inkább a magasabb könyvtári munka elvégzésében a fűtőanyag hiánya okozott sajnálatos késedelmet. Az év első negyedében a teljes szénínség arra kényszerítette a tisztviselőket, hogy rendes munkahelyüket elhagyva, az épület földszintjén helyezkedjenek el, nyu-

godt munkára alkalmatlan, zsúfolt helyiségekben. Olvasótermeinket ez idő alatt is nyitva tartottuk s a felügyeletet óránként váltakozó ügyeletes szolgálattal láttuk el. Az év őszétől fogva azután szénellátásunk legalább oly mértékben mégis megjavult, hogy a könyvtár helyiségeinek egy részét állandóan fűteni tudtuk s a folyómunka nagyjában a nyári hónapok kereteiben folytatódott.

Am nemcsak a munka zavartalan végzésének feltételei romlottak meg: az anyaggyűjtést is megbénították az áldatlan békekötés rendelkezései. Az ország sértetlen területén működő nyomdákat a megelőző zavaros évek sűrű mulasztásai után sikerült ugyan törvényszabta kötelességük teljesítésére szorítanunk, hanem a leszakított országrészek egyelőre kiestek a magyar törvények illetékességéből. Könyvtárunk a hungarikumok gyűjtésében mindamelllett ma is a világháború előtti magyar terület elvi épségének álláspontját foglalja el s továbbra is a csonkítatlan Magyarország szellemi termésének őrzője kíván maradni. Az elmúlt évben is mindent elkövettünk, hogy a megszállott részek magyar érdekű nyomtatványait megszerezzük. A Felvidéken dr. SIKABONYI Antal könyvtári ör huzamosabb időn át folytatott gyűjtést, Erdélyből s a Délvidékről pedig ajándékozás útján jutottunk nagyobbszámú nyomdatermékhez. A jövőre nézve a könyvtár e gyűjtést rendszeresíteni kívánja; sajnos, a vásárlás útján való gyarapítást a környező országok magasabb valutája egyelőre igen megnehezíti. A gyűjtést kiterjesztettük Bécs városára is, ahol a magyarországi rombolás részeseiből egész társaság verődött össze, hogy nemzetellenes aknamunkáját folytassa. Kiadványaiknak számunkra való egybegyűjtését bécsi kartársaink, elsősorban dr. ECKHART Ferenc ak. I. tag, egyetemi magántanár vállalta és látta el ez év folyamán is.

A könyvtár ez évben indította meg a régen tervbe vett Nemzeti Bibliográfia munkálatait is; ez a vállalkozás — a tudományos és könyvkereskedelmi érdeken kívül — a magyar vonatkozású sajtótermékek állandó nyilvántartásának célját is szolgálni kívánja.

A könyvtár anyagának évről-évre szükségesebbé váló revíziója — anyagi eszközök híján — ismét elhalasztódott.

Az anyag megfelelő gondozását s a közönség használatára gyorsabb hozzáférhetővé tételét nagymértékben előmozdítja házi könyvkötészetünk, melyet ez évben rendeztünk be. Műhelyünk, szerződésben a Kiss Erzsébet-féle könyvkötőcéggel, megkezdte működését s egyelőre kisebb javító munkákat végzett. A műhely felügyeletével AKANTISZ Viktor

bizott meg, aki ez évi augusztus hó 10-étől könyvművészeti szak-elődadi minőségben belépett Könyvtárunk tisztviselői létszámba.

A Todorozku Gyula és neje Horváth Aranka könyvtár átvétele és épületünk földszintjén, ideiglenes helyiségben való föllállítása is ez év folyamán történt meg. Az ajándékozás tényéről és körülményeiről már a mult évi jelentés részletesen megemlékezett. Ezt most azzal kell kiegészítenünk, hogy az alapító özvegye ez évben az alapítólevél kiegészítéséről kötelezte magát, hogy évi 10.000 koronányi összeget ad e nagybecsű könyvtár gyarapítására.

Levéltári osztályunk a vasvörösvári RÁKÓCZI-ASPROMONT családi levéltár örök letétjével gazdagodott, fölbecsülhetetlen módon.

Zenei anyagunk szakszerűbb feldolgozására is sor került, amit KERESZTY István osztályigazgatónak e munkához való beosztásán kívül az is előmozdított, hogy az év őszén a Kolozsvár Városi Conservatorium menekült igazgatóját, LAVOTTA Rezsőt szintén megnyertük e feladat megoldására. HARASZTI Emil székesfővárosi tanár, aki zenei osztályunkat egy időn át gondozta, ebben az évben kivált intézetünk kötelékéből, mert a Nemzeti Zenede igazgatótanácsában foglalt helyet.

A világháborúra vonatkozó emlékeket — hábár mostohább anyagi lehetőségek között — továbbra is gyűjtöttük s még különösebb gondot fordítottunk a magyarországi proletárdiktatura anyagának lehető teljes megszerzésére. E még egyre bővülő anyag feldolgozása s nagy utánjárás kívánó gyarapítása ez év során is állandóan négy-öt tisztviselőnket foglalkoztatta.

Anyagi nehézségeken mult, hogy könyvtárunk régi és szép multú folyóirata, a *Magyar Könyvszemle*, csak némi késsedelemmel jelent meg. Az 1920. év elején a megelőző évfolyam összevont füzete látott napvilágot, csekély terjedelemben is gazdag és magas színvonalú anyagot nyújtva, ami szerkesztőjének, dr. GULYÁS Pál egyetemi magántanárnak kiváló szakképzettségét és rátermettségét bizonyítja. Az 1920-i évfolyam, az 1921-ivel egyesítve, későbbi időpontban fog megjelenni.

Könyvtárunk tisztviselőinek a könyvkivitelt szabályozó miniszteri rendelet szerepet juttatott a kivitelre szánt művek szakértői megtekintése terén. E feladatot a tisztviselők váltakozva látták el, a hivatalos órákon kívül. Az előfordult esetek számszerinti kimutatását alább adjuk.

Az államrendellenes működésükért felfüggesztett szabaddkőműves alakulatok zár alá vett könyvtárai miniszteri rendeletre könyvtárunk őrizetébe kerültek. Így elszállítottuk s őrizetbe vettük a Symbolikus

Nagypáholy meg a Galilei-páholy könyvtárát. Sorsukról későbbi kormányintézkedés lesz hivatott dönteni.

Az alkalmazottaink állományában bekövetkezett személyi változásokat — a már eddig említetteken kívül — a következőkben foglalhatjuk össze:

Dr. BAJZA József igazgatóőr, aki a múlt évben ideiglenes berendeléssel a külügyminisztériumba osztatott be, ez év augusztus 1-étől visszakerült hirlaposztályunk élére.

Kézirattárunk vezetője, dr. HOLUB József igazgatóőr, ez évben nyert magántanári képesítést a Tudományegyetem bölcsészeti karán s ugyancsak őt a Szent István Akadémia is tagjai sorába iktatta. Érdemes kartársunk e kettős kitüntetése osztatlan örömet keltett. Kitűnő képességeivel nyilván mindkét helyen öregbiteni fogja intézetünk jó hírnevét is.

Dr. KÁDÁR Jolán tanárnőt kormányzói kinevezés fizetéstelen segéd-őri címmel és jeleggel intézetünk létszámába helyezte. Új kartársunk ideiglenesen már megelőzően ideiglenes szolgáltatételre berendelve hosszabb időn át dolgozott körünkben s rendkívül értékes, szakavatott munkaerőnek bizonyult. Kinevezését a könyvtár igaz nyereségének tartjuk.

HAJNAL István társunk hosszabb időre szabadságot nyert, melyet a bécsi állami levéltárban végzett történeti kutatásokra fordít.

Átmenetileg körünkben működött LUTTER János és HORVÁTH Jenő menekült jogakadémiai tanár is; utóbb mindketten a Magyar Külügyi Társaság kötelékébe léptek át.

KOVÁCS Dezső beosztott középiskolai tanár eltávozott intézetünk-ből, viszont PARÁDI Lászlóné és THEISZ Frigyes menekült középiskolai tanárok ez évben nyertek hozzánk beosztást.

Hosszabb-rövidebb időn át a következő menekült elemi iskolai tanítók is teljesítettek nálunk szolgálatot: EPERJESSY János, HEFTY György, ISTVÁNFY Károly, KOLTAY Árpád és TÁCSOVSKY József. Közülük jelenleg egyedül ISTVÁNFY működik intézetünk kötelékében.

Az elintézett hivatalos ügyek száma 672 volt, a nyilvános olvasóterem látogatására jogosító jegy kiadatott 2327.

A) *A Könyvtár használata*: a) A könyvtár helyiségében: 1. A nyomtatványi osztályban 18.405 egyén használt 47.322 művet. A proletárdiktatura anyagából 75 egyén 107 kötetet használt. A háborús gyűjteményben helybeli használat nem volt. — 2. A hirlaptárban 1640 egyén használt 4110 kötetet. — 3. A kéziratárban 94 egyén használt 189

kéziratot, 428 irodalmi levelet és 2 kézirati katalógust. — 4. A levéltárban 139 egyén 21.114 darab oklevelet használt. *b)* A könyvtáron kívül 1. A nyomtatványi osztályból 2806 egyén 3837 művet vett kölcsön. A háborús gyűjteményből 10 egyén 25 könyvet vitt ki házi használatra. A proletárdiktatura anyagából kivételkép 1 darabot hivatalos használatra kiadtunk. — 2. A hirlaptárból 198 egyén 636 hirlapot kölcsönözött ki. — 3. A kéziratárból 9 térítvényen 14 darab kéziratot kölcsönöztünk ki. — 4. A levéltárból 27 egyén 4301 darab iratot vett ki.

B) Kötésre a nyomtatványi osztályból 812 mű 1724 kötetét adtuk ki. A hirlaptárból 543 hirlapot. Kötésre a nyomtatványi osztály 25.396 koronát, a hirlaptár 26.640 koronát fordított.

Az ösnyomtatványok kötésének kijavítására a házi könyvkötészetünkre 2420 korona felszerelési költséget, munkadíjra és anyagra november hóban 1801 koronát, december hóban 1919'80 koronát, összesen 6140'80 koronát. E két hónapban 167 ösnyomtatvány kötése javított ki, a többi osztályból nem adtunk ki kötésre darabokat.

C) Vásárlásra fordítottunk: 1. A nyomtatványi osztályban 23.112'85 koronát és 85'40 márkát. A háborús és proletárgyűjtemény kifizetett számlái kitesznek 602'50 koronát. — 2. A hirlaptárban 1676'36 koronát fordítottunk. — 3. A kéziratárban 4534 koronát. — 4. A levéltárban 2790 koronát.

D) Gyarapodás: 1. A nyomtatványi osztály: *a)* Kötelespéldány útján 4818 darabbal, *b)* vétel útján 1504 darabbal, *c)* ajándék útján 2118 darabbal, *d)* áttétel útján 19 darabbal, összesen 8459 darabbal és kötelespéldányként beküldött 8979 apró nyomtatvánnyal gyarapodott. Az ezen osztályhoz tartozó háborús, valamint proletárgyűjtemény: *a)* vétel útján 1490 darabbal, *b)* ajándék útján 4917 darabbal, *c)* hivatalos úton 23 darabbal, *d)* csere útján 60 darabbal, *e)* kötelespéldányból 4553 darabbal gyarapodott. — 2. A hirlaptár: *a)* Kötelespéldány útján 371 évf. 16.380 számmal, *b)* vétel útján 8 évf. 551 sz. és 23 kötetel, *c)* ajándék útján 42 évf. 3626 sz. és 3 kötetel, *d)* áttétel útján 1 évf. 1 sz. és 13 kötetel, *e)* utólagos naplózás útján 163 hirlap 241 köt. és 109 számmal gyarapodott. — 3. A kéziratárban: *a)* Vétel útján 40 darabbal, *b)* ajándék útján 75 darabbal, *c)* hagyaték útján 78 darabbal, *d)* áttétel útján 8 darabbal gyarapodott. — 4. A levéltár: *a)* Vétel útján 12.190 darabbal, *b)* ajándék útján 94 darabbal, *c)* letét útján 26 darabbal (KOSSUTH lev. ZEYK Saroltához), *d)* hivatalos küld. útján 3 darabbal, *e)* áttétel útján 496 darabbal és 7 csomó irattal gyara-

podott. f) A családi levéltárak csoportjában a regiek közül a HERTELENDY 112 darabbal, DESSEWY 71 darabbal nyert kiegészítést. Új levéltárak: NEDECZKY, SCHEDIUS, PODHRADSKY, RÁKÓCZI-ASPREMONT, LORBERER és RÖTH.

Az ország területéről való könyvkivitel szabályozó miniszteri rendelet értelmében a könyvtár tisztviselői április-december hónapokban, 585 esetben tartottak szakértői szemlét.

MÁNYIK PÁL †

(1887—1921.)

A kereszti, az elmulás, a gyász jele, e kevesektől ismert név mellett, a Széchényi-Könyvtárnak súlyos veszteségét jelenti: egy szerény, a világtól visszahuzódó embernek, lelkiismeretes és fáradhatatlan tisztviselőnek és őszinte jó kollégának halálát. Azoknak, akik közelebbről ismerték őt, még hatványozottabban fájt az elmulása, mert tudják, hogy a Mindenható kifürkészhetetlen akarata akkor szólította gyenge, fáradt testét örök nyugalomra, amikor hosszú küzdés után elérte óhajtott célját s érzékeny lelkén a sors durva keze által ejtett sebek, karcok begyógyulván, elsimulván, nyugodtabban élhetett volna hivatásának tudományos ambícióinak és családjának.

Micsoda küzdelem volt osztályrésze tanulmányaiban már az első lépéstől kezdve! Az egyszerű, szegény sorsú kis fiú naponta gyalog jár be Szarvasra a nyolc kilométernyi távolságban lévő tanyáról, de nem csüged, nem fárad, a tanulni- s tudnivágyás láza elfeledtet vele mindent, s 1907-ben jeles eredménnyel érettségi bizonyítványt a jutalma. Ez az égő tudománysohaj nem hagyja el budapesti egyetemi tanulmányaiban sem, pedig a küzdésből, nélkülözésből kijutott neki itt is bőven. 1912-ben a Magyar Nemzeti Múzeum szolgálatába lépett, ahol az Állattárban, mint a könyvtár kezelője, nyert beosztást; innen a Régiségtárba került, ahol szintén a könyvtár volt gondjaira bízva, majd végül a Széchényi-Könyvtárba, ami vágyainak tulajdonképeni célja volt. Doktori értekezése a tót nyelv kicsinyítő képzőivel foglalkozott. Egy gyakorlati tót nyelvtant is írt (Schenk kiadásában) s alapos szláv filológiai tanulmányokba merült. De gyenge szervezete ekkor már fölmondta a szolgálatot; a ok nélkülözés, a nehéz háborús évek, amelyeket mint hadnagy, később kitüntetett főhadnagy szolgált végig, úgy elgyengítették szervezetének ellenálló képességét, hogy a benne lappangó kórnak könnyű prédájává lett. Hiába volt szerető édes anyjának odaadó ápolása, 1921. április 21-én szülőhelyén visszaadta lelkét Teremtőjének. Áldás emlékére!

(H. B.)